

вою толерантності стосовно інших.

Толерантність при підготовці магістрантів природничих дисциплін слід розуміти як професійно важливу якість майбутніх викладачів вищої школи, яка характеризується здатністю сприймати без агресії інші судження, інший спосіб життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості суб'єктів освітнього і соціокультурного простору шляхом встановлення з ними відносин довіри, співпраці, компромісу, радості, товариствськості, емпатії та психологічного комфорту.

Говорячи про методики і технології формування толерантного стилю мислення і діяльності майбутнього вчителя, слід відмітити ефективність нетрадиційних форм організації учбового процесу: диспути, імпровізовані „мініконференції” з обговоренням важливих проблем. Ці форми організації учбового процесу вимагають попередньої підготовки. Необхідно заздалегідь ознайомитися з проблемою майбутнього обговорення, підготувати виступи, сформулювати полярні точки зору, визначити коло конкретних питань, за якими буде проходити диспут. Викладачу потрібно орієнтуватися у різноманітті підходів до проблеми, яка обговорюється, володіти вмінням направляти диспут чи діалог в бажане русло, стримувати учасників від прийняття „екстремальних” висновків та точок зору; сприяти тому, щоб учасники уникали категоричних стверджень типу „тільки так, а не інакше”, віддаючи перевагу варіанту „можливо і те, і інше”, приводячи необхідні аргументи, проявляючи гнучкість мислення [4].

Отже, проблема підготовки магістрантів природничих дисциплін до виховання толерантності складна і фактично нова для педагогіки проблема. Для її вирішення недостатньо лише усвідомлення кожним вчителем необхідності процесу виховання толерантності. Потрібно забезпечити майбутнього викладача вищої школи методами і техніками, які дозволять формувати почуття і навички поведінки, засновані на поєднанні знань і чуттєвого досвіду проживання конкретних ситуацій.

Література

1. Бех І.Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І.Д. Бех // Початкова школа. – №12, 2001. – С.34.
2. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – №3-4, 1999. – С.175-179.
3. Соцька М. Тиждень толерантності у школі / М. Соцька // Психолог. – №16, 2004. – С.3-5.
4. Vogt W. Tolerance and Education: Learning to Live with Diversity and Difference / W. Vogt – Sage Publications, Incorporated, 1997. – 289 p.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Криленко В.І. (м. Миколаїв, Україна)

Економічна безпека держави охоплює визначальні сфери життєдіяльності і розвитку людини, суспільства. Відсутність ефективної соціальної політики держави породжує небезпеку соціальних катаклізмів, призводить до деградації особистості, сім'ї, депопуляції, соціальної поляризації в суспільстві.

Для забезпечення економічної безпеки важливе значення має соціальний захист населення. Тому значний інтерес представляють визначення, що розкривають економічну безпеку не лише як стан економіки держави, а й характеризують її соціальну спрямованість.

Соціальна спрямованість економічної безпеки простежується у визначенні Г. Пастернак-Таранущенко, який вважає, що «під економічною безпекою держави розуміють такий стан держави, у якому всі потреби населення і країни

забезпечені повністю і своєчасно, що дає змогу вести нормальну життєдіяльність та розвиватися системі (державі) і кожному її елементу (людині)» [1, с. 131]. На його думку економічна безпека держави являє собою комплексну систему, що створюється завдяки виконанню певної кількості дій, та має багато відгалужень (напрямів): демографічний, екологічний, ресурсний, прісноводний, продовольчий, енергетичний, інформаційний та інші [1, с. 131].

Так, на думку В. К. Сенчагова: «сутність економічної безпеки можна визначити як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть при несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів» [2, с. 47]. Іншими словами, економічна безпека – це не тільки захищеність національних інтересів, але і готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів розвитку економіки та підтримання соціально-політичної стабільності суспільства.

О. С. Власюк вважає, що будучи складним соціальним явищем, економічна безпека виділяє політологічний, юридичний, соціологічний та економічний виміри дослідження економічної безпеки [3, с. 57-61]. Так, зокрема, політологів в економічній безпеці цікавить результат економічної політики різних суб'єктів діяльності і відносин; юристів – правові норми і гарантії забезпечення економічної безпеки, легітимність діяльності відповідних структур; соціологи головну увагу приділяють дослідженню громадської думки, динаміці її змін залежно від різноманітних чинників – загроз, небезпек економічним інтересам держави, громадян; економісти прагнуть до вивчення економічних відносин та економічної діяльності під кутом зору забезпечення безпеки, для чого необхідна розвинута економічна інфраструктура, кваліфікована робоча сила, інтегрованість національної економіки в систему світових господарських зв'язків тощо [4, с. 6-7].

При цьому, різноманітні аспекти економічної безпеки розглядаються з позицій економічної теорії, фінансів, грошового обігу та кредиту, теорії управління, світової економіки і зовнішньоекономічної діяльності, соціально-економічної статистики, економічної географії та регіоналістики, державного регулювання економіки та економічної політики, фінансового, податкового, митного, банківського і валютного права, правознавства, соціології інших наук [4, с. 11-12]. Таким чином, економічна безпека є об'єктом дослідження не тільки економічної науки, а й ряду інших наук, що спонукає до необхідності застосування комплексного підходу до вивчення цього явища.

Висловлюється думка, що «економічна безпека – це здатність економіки забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях» [5]. Економічну безпеку трактують і як стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливість виробляти і проводити в життя незалежну економічну політику [6]. Як здатність підтримувати послідовну реалізацію національно-державних інтересів, стійку дієздатність господарюючих суб'єктів, оптимальні умови життєдіяльності населення характеризує економічну безпеку Г. Ю. Дарнопих [7, с. 15]. А. М. Сундук також визначає економічну безпеку, як стан забезпеченості необхідними ресурсами на рівні, який дає змогу гарантувати розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів від системи загроз зовнішнього і внутрішнього походження [8, с. 3].

Таким чином, аналізуючи визначення економічної безпеки, які пропонують дослідники, можна відмітити, що в наш час в науковому середовищі немає однозначності в розумінні суті цієї категорії. Подібна ситуація – результат відсутності єдиного методологічного підходу до вивчення економічної безпеки.

Узагальнюючи визначення, відзначимо, що економічна безпека – це

складна багатофакторна категорія, яка дозволяє зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення для задоволення потреб громадян, суспільства і держави на якомусь визначеному рівні. Економічна безпека – стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Економічна безпека є складовою частиною національної безпеки – її матеріальною основою. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, людські ресурси, господарські структури, сім'я, особа.

Забезпечення економічної безпеки, будучи гарантією незалежності держави, умовою стабільності і ефективної, успішної життєдіяльності суспільства, належить до найважливіших національних пріоритетів розвитку держави. Це пояснюється тим, що економіка є однією з життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави і особи і, отже, поняття національної безпеки включає оцінку життєздатності економіки, її міцності при можливих зовнішніх і внутрішніх загрозах. Виходячи з цього більшість досліджень проблем економічної безпеки присвячена вивченню її національного рівня. У свою чергу соціально-економічна безпека і стійкий розвиток суб'єктів країни є основою національної безпеки. В той же час розвиток регіонів знаходиться на такій стадії, коли на регіональний рівень передаються додаткові повноваження за визначенням соціально-економічного розвитку. Суть економічної безпеки регіону полягає в можливості і здатності його економіки покращувати якість життя населення, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечувати соціально-економічну і суспільно-політичну стабільність регіону.

В рамках системного підходу, на нашу думку, економічну безпеку можна трактувати як якісну характеристику складної соціально-економічної системи, що визначає її стабільність і стійкість, здатність до самозбереження і розвитку в якому визначальною є роль людини і соціальних чинників економічного зростання.

Література

1. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко. – К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
2. Сенчагов В. Финансовый кризис и обострение угроз и вызовов экономической безопасности / В. Сенчагов. // Вестник Института экономики РАН. – 2009. – № 2. – С. 46–58.
3. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О.С. Власюк; – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2011. – 474 с.
4. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк; Нац. ін-т. пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
5. Архипов А., Городецкий А., Михайлов Б. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 16–18.
6. Пирумов В.С. Методологические проблемы обеспечения национальной безопасности России. – М., 1996. – С.21–27.
7. Дарнопих Г. Ю. Економічна безпека держави в умовах трансформаційної економіки / Г. Ю. Дарнопих. – Харків, 1999. – 21 с.
8. Сундук А. М. Економічна безпека України в регіональному вимірі / А. М. Сундук. – К., 2006. – 22 с.